

T. Piórek

"Historia wychowania w starożytności", Marrou Henri-Irénée, Warszawa 1970 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 8/2, 233-236

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

książce. Dążenie do syntezy praktyki zawodowej z kształceniem ogólnym staje się naczelnym postulatem postawionym sobie przez Mialareta.

Do czego prowadzi rozdzielanie specjalizacji od wiedzy ogólnej możemy prześledzić, poza przykładem historii wychowania, na krótszym okresie rozwoju takich nauk, jak medycyna, biologia, fizyka, niektóre kierunki politechniczne, itd.; jeśli specjalizacje w pedagogice dotyczyć będą badań eksperymentalnych, należałoby stworzyć warunki do wyodrębnienia się takich specjalizacji, wnoszących empiryczne postulaty do metodologii i systematyki, przyjmowanej dotychczas w pedagogice.

Dobrze się stało, że Wprowadzenie do pedagogiki — Gastona Mialareta udostępniono polskiemu czytelnikowi. Wielkie tradycje kulturowe Francji mają genezę, m. in. w powadze traktowania problemów wychowania i w bogatej historii myśli pedagogicznej tego kraju. Znajduje to wyraz w ilości wydawanych rocznie prac we Francji z dziedziny pedagogiki, dodać trzeba, że coraz częściej prac eksperymentalnych.

Postulowałbym Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu wznowienie edycji pracy Mialareta (usunięto by w niej kilkanaście błędów znalezionych w wydaniu obecnym), której tylko pięciotysięczny nakład spowodował, że jest ona na rynku księgarskim już niedostępna.

T. Piórek

Marrou Henri-Irénée, Historia wychowania w starożytności. (Przekład: S. Łoś) Warszawa: PWN 1970, ss. 657.

Historia wychowania zajmuje się badaniami i systematyzacją dziejowego rozwoju wychowania i pedagogiki. Swoim badaniem obejmuje historię wychowania zarówno dzieje praktyki pedagogicznej, tzn. historię faktycznie działających w różnych okresach i społeczeństwach szkół i oświatowo — wychowawczych instytucji, jak i dzieje myśli pedagogicznej, które stanowi historia doktryn i prądów pedagogicznych wraz z rozwojem poglądów i teorii pedagogicznych.

Traktowanie historii wychowania jako dziejów kultury oraz dziejów formowania się i przekształcania człowieka i ludzkości pod jej wpływem jest najszerszym ze znaczeń nadawanych jej pojęciu i najszerszym zakresowo ujęciem.

Wcześniejsze chronologicznie jest traktowanie historii wychowania jako historii myśli pedagogicznej. Doktryny pedagogiczne rozwijały się w starożytności w ścisłym związku z rozwojem myśli filozoficznej; fakt ten utrudnia opracowanie problematyki historii wychowania i nauczania przez pedagogów, stawiając przed nimi, m. in. ograniczenia filologiczne, historyczne, z zakresu nauk pomocniczych historii i historii filozofii.

Omawiana książka Henri Marrou jest znakomitą syntezą zagadnień kształcenia i wychowania na przestrzeni całej starożytności oraz na początku epoki średniowiecza. Autor — jest profesorem Sorbony. Zajmuje się kulturą antyczną w szerokim kontekście; jego studia, obejmujące chronologicznie bardzo szeroki okres, dotyczą filozofii, pedagogiki, psychologii, muzykologii, sztuki, filologii klasycznej.

Dzieło Marrou zawiera najważniejsze zdobycze badań nad historią wychowania z ostatnich dwudziestu lat; autor rozpoczął prace nad jej pierwowzorem w latach okupacji hitlerowskiej we Francji (przekładu polskiego dokonano z jej szóstego wydania).

Myśl pedagogiczna występuje współcześnie w wielu dziedzinach i przejawia się w działalności innych specjalistów, zajmujących się równocześnie wieloma zakresami badań. Refleksja pedagogiczna powinna określić koncepcję człowieka, jego stosunków ze światem materialnym i z życiem społecznym; jako dyscyplina traktowana jest par excellence filozoficznie; stanowi na ogół dziedzinę pedagogiki, bywa jednak często odrywana od rzeczywistości szkolnej, z której powinna wydobywać to, co jest najważniejsze w działalności, a przy tym ukazywać jej środki doskonalenia się.

W zakresie, w jakim jej zadaniem jest analizowanie bieżących zagadnień życia szkolnego, refleksja pedagogiczna powinna je lokalizować właśnie w czasie i przestrzeni.

Historia wychowania pozwala nam lepiej zrozumieć ewolucję idei wychowawczych i nadać właściwy kierunek rozwojowi systemów szkolnych. Niedocenianie aktualnych zdobyczy badań i studiów (warunkiem jest ich jednoznaczne ustalenie) nad historią wychowania, to ograniczanie się do zaledwie częściowego dostrzegania problemów rzeczywistych, to ryzyko konstruowania zniekształconego obrazu rzeczywistości, do której powinniśmy przygotowywać dorastające pokolenia.

Zdaniem profesora Stefana Wołoszyna „Historia wychowania i myśli pedagogicznej, ukazując związek form wychowawczych i poglądów pedagogicznych z podłożem społecznym i kulturalnym, związek form wychowawczych i poglądów pedagogicznych z rozwojem innych nauk oraz poglądami polityczno-społecznymi i umysłowymi, a także perspektywy historyczne zjawisk i instytucji wychowawczych, jest doskonałym wprowadzeniem w studiowanie nauk o wychowaniu i niezbędnym środkiem kształcenia kultury pedagogicznej“ (S. Wołoszyn; Zarys pedagogiki, PWN 1962, tom I, s. 29).

Wielkie dzieło Henri'ego Marrou (bo tak chyba należy określić omawianą książkę), jak żadne dotąd, wnosi takie bogactwo wiadomości, często nowych lub w nowym naświetleniu, rzetelnie udokumentowanych, prezentowanych z taką erudycją i kulturą, że usatysfakcjonować może najbardziej krytycznych badaczy historii kultury czy wychowania.

Omówione w książce dzieje obejmują okres prawie piętnastu wieków (od 1000 r. przed Chr. do 500 r. po Chr.); mimo tak rozległego okresu chronologicznego zagadnienia zawarte w książce są jednolicie i ostro zarysowane.

Początki omawianej w książce historii wychowania dotyczą cywilizacji skrybów w Egipcie i Mezopotamii. Po nim szeroko Marrou omawia wychowanie greckie, którego ideę wszechstronności i harmonijności przedstawia z mistrzostwem Wenera Jaegera. Poznajemy tedy wojskowe wychowanie Sparty, związki systemów wychowawczych w starożytnej Grecji z ateńskimi szkołami filozoficznymi (zasada: kalós kagatós). Dowiadujemy się o przyczynach chronologicznego rozstępu między kulturą a nauczaniem w okresie sofistycznym (aktualnego i w dobie obecnej). W opracowaniu rozdziału dotyczącego mistrzów klasycznej tradycji (Platon, Isokrates) oraz większości drugiej części książki, omawiającej wychowanie klasyczne w okresie hellenistycznym, Henri Marrou korzysta z dostępnych najnowszych źródeł, dzięki czemu wyłania się przed nami nowy obraz rzeczywistości tamtych czasów, kreślony wyraźnie, barwnie, rozwiewający dotychczasowe sugestie i koncepcje „dociekliwych polemistów“.

Doskonale są zwłaszcza rozdziały poświęcone hellenistycznemu wychowaniu fizycznemu i artystycznemu, rzucające nowe światło na istotę tych elementów w koncepcji człowieka tego okresu.

Część trzecia roztacza przed czytelnikiem Historii wychowania Marrou odmienności rzymskiego wychowania i stosunek barbarzyńskich zdobywców Rzymu do ginącej cywilizacji wschodniej i greckiej.

Przedstawiane przez autora zagadnienia w szerokim uwarunkowaniu, a przy tym barwnie i sugestywnie, sprawiają, że odczuwamy przy lekturze prezentowanej książki wielkie emocjonalne zaangażowanie Marrou w omawiane problemy.

Jakim zdecydowanym zwrotem w stosunku do wychowania greckiego, rzymskiego była, pojawiająca się od czwartego wieku, monastyczna pedagogika wczesnego chrześcijaństwa — dowiadujemy się z rozdziałów IX i X książki. Nowy typ szkoły (chrześcijańskiej) zapowiada średniowieczną szkołą klasztorną, która nie promieniowała na zewnątrz i nie wychodziła poza zakres określonego środowiska.

Swoje dzieło Marrou kończy przedstawieniem warunków i chronologii wyparcia szkół typu klasztornej przez średniowieczny typ szkoły wyznaniowej. Poza wychowaniem bizantyjskim, które było nieprzerwanym przedłużeniem wychowania klasycznego prawie do końca XV wieku, oraz krócej w Afryce (pod panowaniem Wandalów) i najdłużej w Italii, gdzie klasyczna tradycja zapuściła najgłębsze korzenie — bezpowrotnie kończy się pedagogika antyczna. Jej miejsce — na przeciągu bez mała dziesięciu wieków — zajmuje, powstała w egipskich monasterach

(IV wiek po Chr.) pedagogika egipska, której spadkobiercami jest przecież kultura Zachodu, a która okazała się „bodźcem“ wyzwalamym idee renesansu, nawiązujące do klasyki starożytnej, poprzedzające nowe hasła w dziedzinie wychowania i nauczania w okresie oświecenia i dziewnastowiecznego pozytywizmu.

Przypisy uzupełniające treść rozdziałów zajmują 117 stron (sic!). Zawierają one tyle wyjaśnień, szczegółowych wskazówek i not bibliograficznych, że są najlepszą ilustracją włożonej pracy przez Marrou w omawiane dzieło.

Książkę uzupełnia staranny indeks rzeczowy i nazwisk, które nadają jej charakter encyklopedii wychowania w okresie starożytnym i wczesnego średniowiecza.

Należałoby oczekiwać szybkiego wznowienia przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe edycji Historii wychowania w starożytności, gdyż jej dotychczasowy nakład jest już całkowicie wyczerpany.

T. Piórek

Carl R. Rogers, Freedom to Learn, Charles E. Merrill Publishing Company, Columbus, Ohio, 1969, s. 358.

W książce niniejszej Rogers podaje swoje propozycje odnośnie możliwości aplikacji jego teorii osobowości i psychoterapii w zakresie wychowania i nauczania. Mówiąc natomiast o uczeniu czy wychowaniu Rogers ma na myśli raczej ten rodzaj uczenia i wychowania, które doprowadza do zaistnienia pewnych konstruktywnych zmian w osobowości ucznia i w jego postępowaniu.

W części I Rogers podaje kilka przykładów realizacji proponowanej przez siebie metody uczenia w różnych sytuacjach szkolnych. Relacje te, wzbogacone notatkami z przebiegu procesu uczenia, ujawniają jako skutek stosowania tej metody: żywe włączenie się uczeni w odkrywanie roli przedmiotu nauczania dla rozwiązania ich własnych problemów życiowych, większe zaangażowanie się w zdobywanie wiadomości i odpowiednich umiejętności, skłonność do dialogu i dyskusji, odkrywanie osobistych potencjonalności i twórcze ich wykorzystanie w procesie uczenia się.

W części II Rogers omawia warunki odkrycia i wykorzystania pozytywnych potencjonalności ucznia w procesie uczenia oraz jego potrzeby ich urzeczywistnienia.

W oparciu o swe badania nad procesem psychoterapii i doświadczenia z terenu pracy pedagogicznej Rogers dochodzi do przekonania, iż de-